

Устименко Олена Анатоліївна
к.ю.н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін,
Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Індивідуалізація фізичної особи в сучасному світі

Сучасна цивілістична доктрина оперує категорією «індивідуалізація фізичної особи». В підручниках класичної університетської школи традиційно мова йде про сукупність характеристик, рис, які дозволяють відокремити одного учасника цивільного обороту, адресата правової норми від іншого. В наукових дослідженнях інститут індивідуалізації фізичної особи так само розглядається в якості переліку відповідних індивідуалізуючих ознак людини: віку, статі, громадянства, релігійної приналежності, навіть індивідуального номеру мобільного телефону тощо. Наприклад, Н. В. Волкова притримується точки зору про те, що людина як суб'єкт цивільного правовідношення характеризується в трьох аспектах: формальному – ім'я, по батькові, прізвище, дата і місце народження, громадянство, реєстрація за місцем проживання; соціальному – зовнішній вигляд, родинні зв'язки, біологічні та соціальні якості; правовому аспекті, який складається з ознак, що дають (або не дають) можливість людині брати участь у цивільних правовідносинах [1].

Логічним вбачається умовивід про те, що індивідуалізуючі особу ознаки мають бути закріплені на офіційному документарному (або бездокументарному/цифровому) рівні. Зокрема, у паспорті громадянина України наявна пряма вказівка на декілька індивідуалізуючих ознак: ім'я, по батькові, прізвище, дату та місце народження, зовнішній вигляд (фото), родинні зв'язки (сімейний стан), місце реєстрації, підпис особи, якій цей

паспорт видано, унікальні серію та номер паспорту тощо. Якщо вести мову про документи, які посвідчують особу (або посвідчують її спеціальний статус), то відповідно до положень вітчизняного законодавства [2] такими документами є: паспорт громадянина України; паспорт громадянина України для виїзду за кордон; посвідка на тимчасове проживання; картка мігранта і т.д. Вказаний перелік наразі є закритим, втім, яка показує історичний досвід, може бути трансформований (прикладом таких змін є Нансеновський паспорт, Group passport, Laissez-passer тощо). Окремі документи (паспорт громадянина України, посвідчення особи моряка, посвідка на тимчасове проживання, посвідчення біженця тощо) обов'язково мають містити безконтактний електронний носій – безконтактну інтегральну схему, яка імплантована в паспорт громадянина України, призначена для внесення персональних даних, параметрів, у тому числі біометричних, що дає змогу здійснювати комплекс заходів, пов'язаних з верифікацією особи, є захищеним носієм особистих ключів та використовується з метою здійснення комплексу заходів, пов'язаних з ідентифікацією особи та накладенням електронного цифрового підпису, шифруванням [3]. Отже, біометричні дані особи стають новітнім засобом її індивідуалізації як учасника цивільного правовідношення.

Українське законодавство містить легальне визначення біометричних даних – це дані про особу, зібрані на основі фіксації її характеристик, що мають достатню стабільність та істотно відрізняються від аналогічних параметрів інших осіб (відцифрований підпис особи, відцифрований образ обличчя особи, відцифровані відбитки пальців рук) [2]. Фактично незмінною аксіоматичною можливістю ідентифікації особи є її відбитки пальців рук, оскільки інше може бути змінено за волі особи (у тому числі ті індивідуалізуючі ознаки, які не відносяться до біометричних даних). Слід зауважити, що у загальнонауковому розумінні до біометричних даних людини можна віднести також зразки ДНК, відбиток долоні (без відбитків пальців), автентифікацію за райдужною оболонкою ока тощо.

Фактично, на законодавчому рівні впроваджено нову ідентифікуючу ознаку, яка характеризується сталістю, незмінністю (не можуть бути змінені, вилучені, викрадені, амортизовані зі впливом часу і т.д.), приналежністю всім без виключення фізичним особам тощо. На нашу думку, доцільним буде впровадження критерію диференціації ознак, імманентних інституту індивідуалізації, в залежності від можливості їх зміни на: динамічні, які можуть бути трансформовані упродовж життя фізичної особи (ім'я, громадянство, родинний стан та ін.) та статичні, які не підлягають трансформації, у тому числі злочинним шляхом, до яких можна віднести біометричні дані особи (за виключенням відцифрованого підпису).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Волкова Н. В. Засоби індивідуалізації фізичних осіб (окремі аспекти). *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 39. С. 238–243.

2. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>.

3. Про затвердження Порядку внесення засобів електронного цифрового підпису до безконтактного електронного носія, що міститься в паспорті громадянина України, та надання послуг електронного цифрового підпису з використанням паспорта громадянина України з імплантованим безконтактним електронним носієм. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/869-2016-%D0%BF/ed20161130#n14>.

4. Про дипломатичний та службовий паспорти України. Про посвідчення особи моряка. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/2015>;
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/441-2015-%D0%BF>.

